

FANATIZAM – RAZARATELJ CIVILIZACIJA

Uvod

Običan čovjek (musliman) živi u zajednici vjernika (*ummet*) izvršavajući pet dnevnih namaza na svakom rekatu (sastavnom dijelu namaza) uči riječi Uzvišenog: *Uputi nas na Pravi put*¹, što je osnovni uvjet za uspjeh svakog prolaznika kroz ovaj svijet koji želi da ostvari životni cilj boravka na njemu. Bez istrajnosti na Pravom putu nije moguće postići uspjeh i spas na oba svijeta. A istrajanost na Pravom putu znači umjerenost i uravnoteženost na tom putu (*vesatijje*). Nepridržavanje Pravog puta u mišljenju, emocijama i ponašanju sigurno će onoga ko ide životnim putem odvesti u neuravnoteženost, a to ga onda može odvesti u pretjerivanje ili bezobzirno popuštanje (*ifrat ve tefrit*), dvije osobine i pojave koje anuliraju energiju i zalaganje i koje plodonosne namjere pretvaraju u štetne otrove a sve zbog čovjekovog neznanja i njegove neuravnoteženosti prilikom donošenja racionalnih odluka o ovovjetskim dešavanjima, i intelektualnim temama s kojima se susreće u svom ovovremenskom bivstvovanju na Zemljji.

Mudar i razuman je onaj ko shvati da je istinska vjera – vjera istrajanosti na Pravom putu, vjera umjerenosti i vjera ostvarenja sebe u "kraljevstvu ličnosti" i "kraljevstvu mejdana", tj društvu koje ga okružuje. Zato je mudro naučiti jezičko i terminološko značenje pojma *el-vesatijje*, što je samo druga strana *istikameta* ili istrajanosti na Pravom putu koja nam je potrebna da bismo postigli istinski uspjeh.

¹ El-Fatiha, 6.

Jezičko značenje pojma el-vesatije

Ibn Faris u svom djelu *Mekajisu-l-luga* piše kako korijen arapske riječi kojeg tvore slova (harfovi) *vav, sin i ta* predstavlja pravilnu konstrukciju koja upućuje na značenje pravde i pravednosti, a pravda je ono što je odmjerno i što je srednje. Uzvišeni Allah je rekao *ummeten vesetan*, tj. najpravednija zajednica i zajednica srednjeg puta. U arapskom jeziku se kaže i *darebtu veseta re'sihī*, što znači "udario sam ga u sred ili u vrh glave", kažu i *vesta* za onoga ko je među njima najviše pozicioniran.

Ibn Menzur je rekao da je *vesat* nečega ono što je između dvije krajnosti. El-Fejruz Abadi veli da je *vesat* svake stvari najpravedniji dio nje: *I Mi smo vas učinili zajednicom veseta*², tj. najpravednijim i najboljim.³

Terminološko značenje pojma el-vesatije

El-Vesatiye terminološki znači pohvalno stanje koje čuva pojedinca da ne skrene u pravcu pretjerivanja niti nekontrolisanog popuštanja ili se može reći da je to balansiranje i traženje ravnoteže između dvije krajnosti, na način da se ne dopusti da ijedna strana pretegne, i da se ne ostavi prostor pretjerivanju ili popuštanju, ekstremizmu niti nedosljednosti, nego da se slijedi ono što je najvrednije, najpravednije, najbolje i najpotpunije.⁴

Šejh dr. El-Kardavi kaže: "Za vesatiju se kaže da je to i 'uravnoteženost' pod kojom se podrazumijeva traženje sredine i ravnoteže između dvije suprotstavljene krajnosti na način da nijedna od njih nema više utjecaja od druge, niti da ijedna strana dobije više prava od onoga što joj pripada na račun druge strane koja bi bila zanemarena. Primjeri takvih suprotstavljenih krajnosti su: duhovnost i materijalizam, individualnost i kolektivitet, realizam i idealizam, konstantnost i promjenjivost i sl. Uspostavljanje ravnoteže među njima značilo bi da se svakoj od strana dā njoj potreban prostor, da joj se dā njen pravo na pravedan način i s preciznom

² El-Bekare, 143.

³ Preuzeto iz knjige *Posebnosti islamske središnje civilizacije* od prof. dr. Isama el-Bešira. Vidi: *Lisanu-l-Areb* od Ibn Menzura i *El-Kamusu-l-muhit* od Fejruza Abadija pod poglavljem "Vav, Sin, Ta".

⁴ Preuzeto iz knjige *Posebnosti islamske središnje civilizacije* od prof. dr. Isama el-Bešira.

mjerom (*el-kistasu-l-mustekim*), bez potcjenvivanja ili zakidanja, pretjerivanja ili omalovažavanja i bez prelaženja granice ili uskraćivanja.⁵

Fanatizam i njegove vrste

Riječ *teassub* ili fanatizam (a može značiti i netolerantnost ili pretjerana pristranost) označava ideološku neuravnoteženost, koja za sobom povlači emotivnu neuravnoteženost uzrokovanu pretjeranim entuzijazmom, nakon koje slijedi i neuravnoteženost u ponašanju čija se dehumanizacija može vidjeti golim okom na onome ko takvu osobinu ima, ali i njegovom utjecaju na okruženje.

Postoje više vrsta fanatizma od kojih su:

1. Plemenski fanatizam

To su oni isti hirovi i kaprići plemena El-Ehvedž koje je Poslanik, s.a.v.s., opisao kao "prljave", zato što takav fanatizam uništava ideološku nepristranost, kao i sposobnost da se u ideoškim pitanjima bude pravedan i što ovladava čovjekovim rezonovanjem na način da on isključivo slijedi hirove i kaprice svog plemena i njihove lične interese ne uzimajući u obzir humanost drugih ljudi i ljudske veze koje ga vežu za njih, te bez preuzimanja odgovornosti nas jednih za druge kao ljudi koji dijelimo ovu zajedničku zemlju.

2. Nacionalistički fanatizam

To su oni najcrnji nacionalistički hirovi i kaprići koji predstavljaju zarazu koja ubija vjernika i one oko njega na način da nacionalističke strasti narode dižu na nerealne pozicije s kojih onda svijet vuku u nepravdu i raskol. Pogledajmo samo slučaj Hitlera, historijskog primjera za svu pogubnost nacionalističkog fanatizma koji je svoj narod odvukao u propast i pored sve snage, odlika i civilizacijskog potencijala kojim su njegova zemљa i njeni građani raspolagali. Razorni nacionalistički fanatizam je jedan od glavnih razloga brojnih agresija koje su neke države nepravedno

⁵ Ibid.

pokretale protiv drugih kroz dugu historiju, a protivno svim principima pravičnosti na zemlji.

3. Ideološki fanatizam

Svaki čovjek se vrednuje prema pravednom, razboritom, korisnom i produktivnom mišljenju koje posjeduje a od kojeg ima korist on i oni s kojima dolazi u kontakt. I pored ovog vrednovanja oko kojeg postoji konsenzus utemeljen na logici i običaju evidentno je nepoštivanje zasebnih ličnih vrijednosti među ljudima, a Uzvišeni Allah kaže: *A vama – vaša vjera, a meni – moja.*⁶

Postoji razlika između poštivanja drugačijeg mišljenja i odgovarajuće komunikacijske metode kako bi se revidirali stavovi. Ideološki fanatizam predstavlja jednu vrstu intelektualne škrtosti i nedopuštanje drugima da „posjete naš um”, što velik broj neznalica vodi u nametanje komunikacijskog terorizma u domenu dijaloga, kojem u njihovom slučaju treba još pridodati i opće nepoštivanje tuđeg mišljenja.

Mi u Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., imamo najbolji uzor i to kada ga je u prisustvu njegovih prijatelja i učenika (*ashaba*) upitao jedan mladić da mu dopusti da čini blud, čime je, ustvari, zatražio izmjenu u Božjem zakonu (Šerijat), što je velika stvar, kako bi udovoljio svojim ličnim strastima oličenim u njegovoј ljubavi prema bludničenju. I pored toga što se radilo o krupnom pitanju i po metodi i po svojoj suštini, Učitelj čovječanstva, s.a.v.s., nije mladića ukorio niti s njim grubo postupio, nego mu je rekao da mu se približi nakon čega mu je postavio nekoliko pitanja kako bi usmjerio njegov način razmišljanja s pogrešnog na pravi pravac i naveo ga da sam donese pravilan zaključak, a da nije posegnuo za nasilnom metodom upućivanja i vođenja kakvu viđamo danas na svakom mjestu...

Bilježi Ahmed da je Ebu Umama ispričao kako je jedan mladić došao Poslaniku, s.a.v.s., i rekao: “Božiji Poslaniče, dopusti mi da činim blud!” Ljudi se okrenuše prema njemu i ukoriše ga, pa mu on reče: “Pridi!” On priđe, sjede i sage se, pa mu Poslanik, s.a.v.s., reče: “Bi li volio da neko to uradi sa tvojom majkom.” “Ne, tako mi Allaha, neka me Allah učini za-

⁶ El-Kafirun, 6.

mjenom za tebe!” “Ni drugi ljudi to ne žele svojim majkama.” Slično mu je rekao za kćerku, sestru, tetku po ocu i majci, svaki put mu govoreći: “Voliš li da to neko uradi s njom?” On je govorio: “Ne, tako mi Allaha, neka me Allah učini zamjenom za tebe”, a Poslanik, s.a.v.s., svaki put mu je govorio da “ni drugi ljudi to ne žele svojim bližnjima”. Zatim je stavio ruku na njega i rekao: “Bože, oprosti mu grijehu, očisti njegovo srce i sačuvaj njegova stidna mesta.” On je nakon toga postao momak koji se nije na takve stvari osvrtao.⁷

Poslanik, s.a.v.s., usmjerio je pravac razgovora na ličnu ravan onoga ko ga je upitao, na ljudsku ravan oličenu u njegovim osjećanjima prema majci, sestri, tetki, zbog čega se on otvorio i postao spreman da prihvati savjet, iako se, u prvi mah, on takvim nije činio.

To je dijalog na visokom civilizacijskom nivou koji Poslaniku, s.a.v.s., nije uzeo više od nekoliko osovjetskih trenutaka, ali je on, s.a.v.s., promijenio mišljenje mladića od ljubavi prema bludu ka preziru istog.

Insistiranje na trajnim vrijednostima (*savabit*) nije ideološki fanatizam primjenom komunikacijskog terorizma, niti nasilno nametanje mišljenja onima koji se s takvim mišljenjem ne slažu, nego je to uravnoteženost i postojanost na načelima istine, uz poštivanje različitosti shvatanja i razumijevanja kod ljudi, uz razmjenu odgovorne ljubavi s njima i uz samlost prema onima koji pogriješe, a bez posezanja za nasiljem i nepravdom nad onima s kojima se ne slažemo u mišljenju, bez obzira bilo to iz znanja ili neznanja, namjerno ili ne.

Zato je obaveza odgajatelja da u prvoj kolijevci (kući) i u drugoj kolijevci (školi) usadi u prsa onih koje odgaja osjećaj za bitnost poštivanja drugoga i njegovog mišljenja.

Prinike koji trebaju biti usađeni u dijete kako bi ga zaštitili od ideo-loškog fanatizma možemo sažeti u sljedećih nekoliko tačaka:

- među muslimanima nema razilaženja oko konstantnih vrijednosti iz Kur'ana i sunneta;

⁷ Hadis bilježi Ahmed u knjizi *Ostatak musneda ensarija* u poglavljju Hadis od Umame el-Bahilija es-Sadija bin Adžlana bin Amra.

- značaj poštivanja tuđeg mišljenja;
- razvoj ličnih sposobnosti za saradnju sa neistomišljenicima;
- odgovorna ljubav je poslaničko pravilo u odnosu među vjernicima i odnosu njihove zajednice prema svijetu: "Neće (istinski) vjerovati niko dok ne bude volio svome bratu ono što voli i sebi."⁸;
- *Na putu Gospodara svoga mudro i lijepim savjetom pozivaj!*⁹;
- samilost prema onome ko pogriješi i zamjena osjećanja osvete i pritiska na njega suošjećanjem zbog njegovog neznanja i želje da mu se pomogne;
- postoji razlika između toga da imaš neku informaciju i da znaš kako je drugima prenijeti;
- prenošenje ideja je vještina kojoj se trebamo učiti i koju trebamo vježbati kako bi stanovnici zemlje bili sposobni graditi zdrave međuljudske odnose među braćom ljudima.

Možemo zaključiti iz ovoga što smo rekli da je ideološki fanatizam skučenost horizontata i intelektualni hir zbog kojeg fanatik ne vidi i ne priznaje ničije osim vlastitog mišljenja.

Naša civilizacijska misao koja će kao takva trajati do Sudnjeg dana počiva na principima vjerske, emotivne i praktične tolerancije koja je inkluzivna prema svim svjetskim mišljenjima, kontekstima, okolnostima i okruženjima.

4. Odgojni fanatizam

To je fanatizam okoline u kojoj se ljudi odgajaju, uvjetovan običajima i navikama, koji sprečava razvoj fleksibilnosti prema potrebama nove generacije. Ovo ne znači da mi dopuštamo etički relativizam koji bi se prilagođavao svjetskoj realnosti. Naprotiv, mi tvrdimo da neophodna odgojna uravnoteženost počiva na konstantama Istinite vjere prihvatajući promjene koje se dešavaju u svijetu u domenu poželjnog (*mustehab*) i do-

⁸ Hadis bilježi El-Buhari, knjiga Vjerovanje, poglavljje Od vjere je da voli svome bratu ono što voli sebi.

⁹ En-Nahl, 125.

puštenog (*mubah*) sa primjenom principa *fikhu-l-vakia* (islamskog prava koje u obzir uzima društvenu realnost).

Naša civilizacija je kroz historiju pokazala ishodišnu fleksibilnost kojom se odlikuje Istinita vjera na način da je čovjeku ukazala na Pravi put kroz razvoj njegove ličnosti i promociju konstruktivnog djelovanja te osiguranja neophodnog sistema odgoja civiliziranog čovjeka koji kreira vlastitu civilizaciju na istim vrijednostima.

Logično je zaključiti kako čovjek stvara civilizaciju, a ne obrnuto. Preduvjet razvoja bilo koje civilizacije je odgoj čovjeka koji je kompatibilan sa njenim vrijednostima i koji je kao takvu želi graditi. Polazeći od ovih prepostavki možemo reći da je islam kreirao okruženje za civilizacijski odgoj koji počiva na uravnoteženosti koja karakteriše njegovo poimanje mišljenja, osjećanja i djelovanja, a s obzirom na to da je odgoj definisao kao spoj etike (*ahlak*) i znanja (*'ilm*) i učinio ga preduvjetom razvoja civilizacije, okamenjeni odgojni fanatizam koji ne priznaje promjenu realnosti predstavlja samo prepreku na putu uspostavljanja uravnoteženog odgoja koji je nužna polazna tačka za istrajnost na Pravom putu.

5. Fanatizam zbog strasti

Strast je bolest srca koja iz njega polazi da bi svoj život nastavila u čovjekovom razumu, kolonizirajući ga i stavljajući ga u zatvor okovan strastima, a sve s ciljem da preuzme vlast u "kraljevstvu razuma" kako bi donosio odluke koje služe strastima i koje nisu u interesu vlasnika "kraljevstva", nego u interesu njegovih neprijatelja poput duše (*nefs*) koja ga na zlo nagovara (koja navodi samo na зло), šejtana, loših prijatelja, pokuđenog dunjaluka i pored znanja da je fanatizam sa svim svojim vrstama samo drugo lice agresije strasti na razum koji bi trebao biti nepristrani sudija u donošenju razumnih odluka.

Onome ko prihvati bilo koju vrstu fanatizma kao da se oduzme razum i kao da dopusti kolonizirajućim strastima da donose ostrašćene odluke koje su štetne za njega i za druge. Takav dopušta svim vrstama "bolesti srca" poput oholosti, samodopadljivosti, taštine, pakosti, zavidnosti, pokuđene srdžbe i sl. da zaraze njegovo srce ubitačnim bolestima koje umrtvljaju njegovo srce, njegovog vladara tijela.

Fanatizam zbog strasti je fanatičnost "hira", riječi koju često čujemo i od starih i od mladih, a koja nam govori da se nalazimo pred slabašnom osobom čijim su razumom ovladale njegove strasti pa on na osnovu njih donosi odluke. Takva osoba postaje robom koji sobom ne upravlja, koja svojim slabostima podilazi, zarobljeni sužanj koji ne može oslobođiti svoj razum da ga vodi kroz život kako bi bio svjestan posljedica svojih odluka i kako bi donosio za sebe i druge korisne odluke.

Jadna li je ostrašćena osoba: misli da je snažna a ustvari je rob svojih strasti, slabić koji radi u interesu svojih neprijatelja i na vlastitu štetu.

Psihološka dimenzija fanatizma

Fanatična osoba je psihološki neuravnotežena zbog nestabilnosti mišljenja, a samim time i zbog nestabilnosti njegovih osjećanja i djelovanja. On je svojim fanatizmom otišao u jednu od dvije krajnosti: ili pretjerivanje ili popuštanje, ali je u oba slučaja upao u zamku misaone i emotivne onesposobljenosti iz koje onda proizlazi opća neproduktivnost. Štaviše, ne rijetko ga njegov fanatizam može odvesti iz toga da iz opće nevoljnosti i neproduktivnosti postane čovjek sa čeličnom voljom, ali u činjenju onoga što je za njega štetno, bilo da se radi o namjerama, idejama, riječima ili djelima. Tako se on u svojoj neproduktivnosti ne zaustavlja na nuli nego odlazi u minus...

Fanatična osoba je, u to nema sumnje, psihički neuravnotežena i zato što je izgubila unutrašnju ravnotežu, ali i ravnotežu u životu. Zato je takvoj osobi hitno potrebna pomoć svih nas i to u svim oblicima koje smo mu dužni ponuditi od stručne, praktične, medicinske ili bilo koje druge a sve kako on ne bi utjecao na društvenu strukturu koja bi trebala biti kohezivna i komplementarna na način da garantuje njegovu produktivnost.

Sociološka dimenzija fanatizma

Produktivno društvo je ono u kojem su pojedinci sposobni djelovati timski, kohezivno, komplementarno i solidarno s osjećajem odgovorne ljubavi i uz osjećaj za kompatibilnost svakog pojedinca prema njegovim mogućnostima i talentima. U takvom društvu svi međusobno komuniciraju

kako bi došlo do istine i do neophodnog strpljenja koje ih može dovesti do priželjkivane istine.

Fanatizam svake vrste podriva upravo te temelje društva i razara njegovu internu sposobnost da djeluje kao kompaktna cjelina sa svim svojim potencijalima i čak otvara vrata širenju bolesti srca među njegovim članovima. Fanatizam sa svim svojim vrstama je poput makaza koje sijeku veze i razbijaju zajedničke potencijale u projektu formiranja sret-nog života.

Fanatična osoba misli zbog svoje taštine, oholosti i egoizma da se uzdiže iznad svih i da im na taj način pomaže, a, ustvari, jadna ne zna da pada u prljavu provaliju fanatizma vukući čitavo društvo za sobom u svoju gorku realnost. Najveći problem je to što on nije svjestan svog stanja i što je siguran da mu je Džennet zagarantovan i što pokušava svojim dobrim, ali neukim namjerama da i one koji su oko njega uvjeri u to. On ne zna da znanje dolazi prije djelovanja i da je to kur'ansko pravilo u životu na ovoj zemlji. Uzvišeni kaže: *Znaj da nema boga osim Allaha! Traži oprost za svoje grijehe i za vjernike i vjernice!*¹⁰ Bez znanja čovjek je mrtav, iako kao živ od Boga opskrbu prima.

Djelotvorna rješenja za izlazak iz kruga fanatizma

Fanatizam kao sklonost ka pretjerivanju ne pojavljuje se osim kao rezultat neznanja na svim nivoima; zato je neophodno da čitavo društvo sa svim svojim resursima: naučnim, odgojnim i praktičnim, traga za rješenjima kako bi pomoglo svojim članovima. Neka od tih rješenja su:

1. Širenje znanja

Znanje je preduvjet za ispravno djelovanje i to je tako bilo kod svih ljud-skih rasa kroz čitavu historiju od postanka stvorenja do Sudnjega dana. Zato je neophodno za razumno društvo da obrazuje svoje pojedince i da među njima širi ispravno znanje. Neznanje je čovjekov najveći neprijatelj u životu pa makar on imao i dobru namjeru. Većina onih koji su zalutali

¹⁰ Muhammed, 19.

i koji su ideološki fanatici, i to bilo gdje na svijetu, imalo je dobru namjeru, ali im je neznanje nepotrebno iscrpilo energiju, čak i energiju onih oko njih i odvuklo ih u propast. Zato je bitno u našim dragim islamskim zemljama, štaviše to nam je i obaveza, da buduće generacije mladih produčimo onome što ne znaju o životu i to prije nego što budu izloženi ideološkim zabludama sa strane.

Bitno je da mladima dostavimo ova pitanja:

- Koja je tvoja zadaća u životu?
- Koji ti je cilj u životu?
- Kako ćeš ostvariti svoj cilj?
- Gdje si ti u odnosu na svoj cilj?
- Koji ti je trenutno pravac?

Ako se onaj ko uči uvjeri da je njegova zadaća u životu na ovom svijetu da izgrađuje svoju ličnost i da izgrađuje svijet šireći dobro gdje god bio i gdje god otišao, ako spozna da je njegov cilj u životu postizanje Božijeg zadovoljstva i ulazak u Džennet i da to ne može postići osim ako istraje na Pravome putu idući između krajnosti pretjerivanja i popuštanja te da fanatizam svake vrste vodi skretanju sa tog puta koji ga vodi ka njegovom cilju i kada zna da on do tog cilja može doći ako od sada svoje korake bude usmjerio u tom pravcu i ako zna da se od početka do kraja puta treba držati pravca koji vodi Božijem zadovoljstvu...

Kada zna sve to, onda postaje svjestan da je uravnoteženost jedini način, uz Božiju volju, postizanja svog cilja kao što postaje svjestan da je fanatizam razarajuća bolest koja ga udaljava od Pravog puta. Ovo neophodno znanje o umjerenosti (srednjem putu ili vesatiji) osnovna je ideja koju mora spoznati onaj koji hoće da ide Pravim putem i mi ga moramo usaditi u svoje kuće, škole, ulice, radna mjesta i na svakom mjestu kako bi postalo društveni obrazac po kojem postupa svako onaj ko zna da mu je to obaveza i vjerska dužnost ako želi uspjeti.

2. Značaj dijaloga kao komunikacijske vještine

Postoji razlika između toga da se nešto zna i da se to zna prenijeti drugima, kao što postoji razlika između automobila i onoga ko ga vozi. I kao što vozač treba znati upravljati automobilom, tako i onaj koji diskutuje

treba poznavati vještine upravljanja informacijama kako bi one došle do razuma onoga kome se obraća.

Posmatrajući našu realnost dolazimo do zaključka da nam, i u najboljem slučaju, nedostaju komunikacijske vještine čak i među onima koji se vole, iako posjeduju ispravno znanje i lijepo namjere. Mi nekada i kada se ne slažemo sa onima koji su nam dragi i koje volimo pribjegavamo komunikacijskom terorizmu i služimo se pritiscima, prisilom i pozicijom moći kako bi ih uvjerili. Prvi primjer takve pozicije moći je odnos roditelja prema djeci, ali i odnos učitelja prema učenicima. Razuman je onaj ko razlikuje informaciju od načina na koji se ona dostavlja vjerujući da mi ne posjedujemo tuđe umove nego na njih možemo samo pokucati, a lijepa riječ i gvozdena vrata otvara (ljubaznošću i učtivošću sva će se vrata otvoriti). Zato je bitno da svako onaj ko želi da odigra svoju civilizacijsku ulogu na zemlji treba ovladati komunikacijskim vještinama potrebnim za razmjenu mišljenja i uzimajući u obzir prefinjenosti dijaloga od kojih su:

- spoznaja da mi ne vladamo tuđim umovima,
- postojanje distance između mog i tuđeg uma,
- svaki um ima zatvorena i otvorena vrata, mudro je pokucati na ona vrata koja će se otvoriti,
- uzimati u obzir različite uglove od kojih ljudi polaze u svom razmišljanju,
- poštivanje i nepotcenjivanje tuđeg mišljenja,
- iskazivanje odgovorne ljubavi prema sagovornicima,
- suosjećanje prema onome ko pogriješi u slučaju da ga se ne uspije popraviti,
- potraga za onim što nam je zajedničko i oko čega se slažemo,
- spoznaja da u vođenju dijaloga i ja mogu pogriješiti.

Zbog značaja dijaloga možemo zaključiti da nam je neophodno naučiti koristiti se komunikacijskim i govornim vještinama, naročito u našoj kući u komunikaciji sa našim supružnicima i djecom, u školama sa našom djecom i budućim generacijama koje će, ako Bog da, graditi bolju budućnost i pisati novu historiju.

3. Korištenje najmodernijih sredstava u širenju znanja

Znanje je u nekadašnjim društvima bilo koncentrisano u određenim "čoškovima" prema posebnostima tog vremena, od džamija, mekteba, škola pa do univerziteta i drugih institucija koje su baštinile učenost i u koje su bez ikakve prisile ili moranja dolazili oni koji su tražili znanje... Danas, međutim, znanje se sa svim svojim vrstama (bilo korisno ili ne) silom nameće ljudima kroz nova i moderna sredstva počevši od prošlog stoljeća i od novina, radija, televizije, računara sa svim njegovim podvrstama pa do raznih vrsta mobitela sa svim svojim mogućnostima primanja i odašiljanja poruka, pa sve do reklama (marketinških ili obrazovnih) na svim ulicama i drugih sredstava masovne komunikacije.

Ako smo se uvjerili da je znanje preduvjet za djelovanje, onda moramo poštivati postignuća našeg doba u prenošenju znanja i nauke. U protivnom oni koje želimo podučiti mogli bi biti ideološki razroki, jer će od nas uzimati dio znanja a od drugih drugi dio koji će u svojim principima i temeljima biti suprotan onome što su naučili u kući i školi, i to pod uvjetom da su u najboljem slučaju i tu naučili ono što treba i da su obje institucije posjedovale osnovne principe odgoja.

Ukratko, ako želimo da širimo i prenosimo znanje na druge, onda moramo u obzir uzeti savremena sredstva prijenosa informacija i znanja kojima su mladi okruženi i moramo se truditi da se znanja koja usvajaju kompletiraju iz različitih izvora iz kojih se informacije serviraju. Isto tako smo dužni planirati da plasiranje informacija počiva na principima integracije i kompatibilnosti tako da se mozak mlađih hrani pravilnim obrocima znanja koje se samo nadopunjuje.

(Preveo: Muhamed JUSIĆ)